

Skácel podle Kožmína, Kunzeho a Handkeho

Kožmín, Z.: Skácel. Ostrovy v proudu, Brno 1994, 224 s. Kunze, R.: wundklee gedichte. (překlad), Handke, P.: Das plötzliche Nichtmehrwissen des Dichters (laudatio). Fischer Taschenbuchverlag, Frankfurt am Main, 1992, 139 s.

Monografie Zdeňka Kožmína je prvním knižním pokusem o celistvé uchopení fenoménu Skácel. Tento záměr naznačuje již úsečný titul studie, která věnuje pozornost všemu, co shledává podstatné pro charakteristiku jedinečnosti díla i života Jana Skáce-la.

Zdeněk Kožmín dává čtenáři nahlédnout do řady podrobností z osudů Skácelových předků, sleduje mnohé peripetie básníkovy osudu, jeho tvorbu publicistickou, prozaickou, analyzuje chronologicky jednotlivé sbírky básní pro dospělé i pro děti.

Obraz básníkovy života a díla zaujme nejen mnohostí kontextů, do nichž je autor vsazuje, ale také urputností hledání filozofické a poetologické definice Skácelova světa. Domnívám se, že právě v této snaze lze spatřovat jak nejcennější přínos monografie, tak i jednu z příčin jistého zklamání z její neúplnosti.

Leitmotivem Kožmínova hledačství je poznání, že Skácelův svět vyjevuje svou myslitelskou a básnickou hloubku právě tam, kde se protínají různé roviny bytí a textu. Jednotlivé kapitoly monografie jsou vlastně jakýmsi neustále obnovovaným ověřováním možností nahlédnout v jasnoživé zkratce podstatu architektoniky prostoru Skácelova světa, totálně propojenou se svěbytnou "geologií" času, jehož vrstvy nejsou ani neprostopupné, ani dány jednou provždy.

Kožmínova vnímavost k mnohotvárnosti Skácelových mytizujících projekcí a smyslu jeho rafinovaně prostých textotvorných rituálů udivuje vždy znovu a znovu. Jistě by na tomto místě bylo možné vznášet výhrady k někdy obtížně sémantizovatelným jazykovým konstrukcím, které jsou navíc promíse-

ny mnoha neterminologicky užitými termíny z různých vědních oborů. Výpravu napříč známými způsoby nazírání je ovšem snadné nařknout z metodologického či jiného eklekticismu. Kožmínovu věrnost vlastním východiskům a vytrvalost v jejich ověřování je snad také možné považovat za "metodologickou čistotu".

Kožmínovy analýzy umocňují významové dění Skácelových básní vystižením jejich existenciální naléhavosti. Snad nejobjevnější tak autor studie činí u poetologických charakteristik miniaturizace a intimizace v četných Skácelových čtyřverších. Nezřídka bývá právě v uvedených postupech spatřována pouze malebnost a až jistá apartnost Skácelovy poetiky - odtud vede přímá cesta k odmítnutí Skácela jako "kýčopěva" (výraz básníka Jaromíra Typla).

Nevýhodou filozofických a stylových "zvětšenin" je skutečnost, že při chronologicky postupujících analýzách sbírek zůstávají mimo zorný úhel i celé oddíly těchto básnických knih. Celistvý popis Skácelových textů by nemohl nepřihlížet k proměnám lyrického subjektu, k analýze verše a zejména k velmi důmyslné kompozici jednotlivých knih. Tato konstatování nejsou výtka, neboť autor studie si podobné úkoly neklade, nicméně čtenářské očekávání celistvosti popisu textů se s zánrem velké (a navíc vysloveně interpretacečně zaměřené) monografie pravidelně spojuje.

Třežba hlavní pozornost poutají právě kapitoly zkoumající Skácelovo básnické dílo pro dospělé, cenné jsou i charakteristiky poezie pro děti a tvorby prozaické. Zdeněk Kožmín přesvědčivě dokládá, že Skácelův harmonicky rozporuplný svět je vysloven

i zde objevně.

V kapitole nazvané Rok 1989 uvádí autor řadu okolností týkajících se udělení Petrarovy ceny Janu Skácelovi. Velký dojem v básníkovi - podle Kožmínova svědectví - zanechal německý spisovatel Peter Handke, který pronesl své laudatio zároveň jako interpretaci Skácelova díla. Skácel byl prý překvapen, jak dobře jeho dílo Handke z německých překladů pochopil a interpretoval.

Peter Handke (a s ním německé kulturní publikum) zná Skácelovy básně z jedinečného překladu Reiner Kunzeho, k nimž je v novém vydání z roku 1992 připojeno také Handkeho laudatio.

Reiner Kunze přebásnil stovku Skácelových textů s důrazem především na zdroje Skácelovy obraznosti a na pohádkové průzračnou atmosféru jeho mytického světa. Poezie Jana Skácela je tak interpretována jako originální tvoření v jazyce (německý výbor dokonce přetiskuje před překladem básně Dotyky její český originál obsahující překladatelsky vražedný verš "Bojít se bojít bojínke"/ "Und wund wund ist der wundklee" - wundklee je nazván celý výbor). Pro charakteristiku Kunzeho překladů se kupodivu hodí formulace, kterou vystihl Zdeněk Kožmín Skácelovy básně pro děti vytvořené na základě obrázků Josefa Čapka: "... jejich poetičnost se promítá do Skácelových textů tak, aby v její intenci pokračoval." Kunze si je ovšem dobře vědom i disharmonických poloh Skácelových obrazů, a tak raději obětuje lexikální výstižnosti rytmičkou mnohotvárnost či intonační jednodušnost.

Peter Handke, jehož rodokmenu spjatému se Slovinskem přisuzoval Skácel podle Kožmína podíl na citlivém pochopení svých básní, pojímá laudatio jako příležitost k poukazu na hlubinnou kulturní spřízněnost Střední Evropy. Zatímco Zdeněk Kožmín zpřesnil svou charakteristiku Skácelovy mytizace konfrontací s pojetím lásky a erotu v poezii

Oldřicha Mikuláška a Vladimíra Holana a charakteristiku Skácelovy intimizace porovnáním s jemností vztahu člověka a přírody v tvorbě Novalisově, Peter Handke vnímá Skácelovu tvorbu v kontextu traklovském a mozartovském.

Při vytýčování shod a rozdílů mezi poetikou Georga Trakla a Jana Skácela si např. všímá skutečnosti, že u Skácela jsou barevné věci často také ještě slyšitelné. Pro Skácela není podle Handkeho příroda útočištěm v exilu, ale zůstává navzdory všem mezihrám prvním světem, světem velkým a širokým. Handke má pocit, že prostřednictvím Skácelových básní se zjevují pověsti, pohádky a bajky našeho společného a dále trvajícího středoevropského dětství, kde ve svěžím starém animismu ožívají v noci hluboko v zemi kořeny stromů. Mozartův poslední smyčkový kvintet, který Handke vyslechl v Japonsku (v nadšeném amatérském provedení) mu dal pocitil svébytnost středoevropské vlasti, jejíž sladkost a bolestnost rezonuje ve verších Jana Skácela.

Na rozdíl od vědeckých objevů, pro něž je příznačné náhlé vědění, spočívá podle Handkeho Skácelův způsob objevování v náhlém nevědění, v náhlém již nevědění a v přechodu do obrazu, do barvy, taktu. (Své laudatio na Jana Skácela končí Peter Handke vzpomínkou, jak se rozhodl - poprvé dobrovolně - naučit se zpaměti báseň: Skácelovu Kde máme doma sůl).

Zdeněk Kožmín vnímá Skácelovo nevědění v propojení s jeho obrazem kamínku poezie, v němž skutečnost osvobozuje svou otevřeností. Skácelovo nevědění je v Kožmínově interpretaci otevřením nového rozměru našeho bytí.

Trio Kožmín - Kunze - Handke se na dálku podivuhodným způsobem doplňuje. V novém světle a v netušených souvislostech tak můžeme vnímat jedinečnost zjevu Jana Skácela.

Petr Kučera